

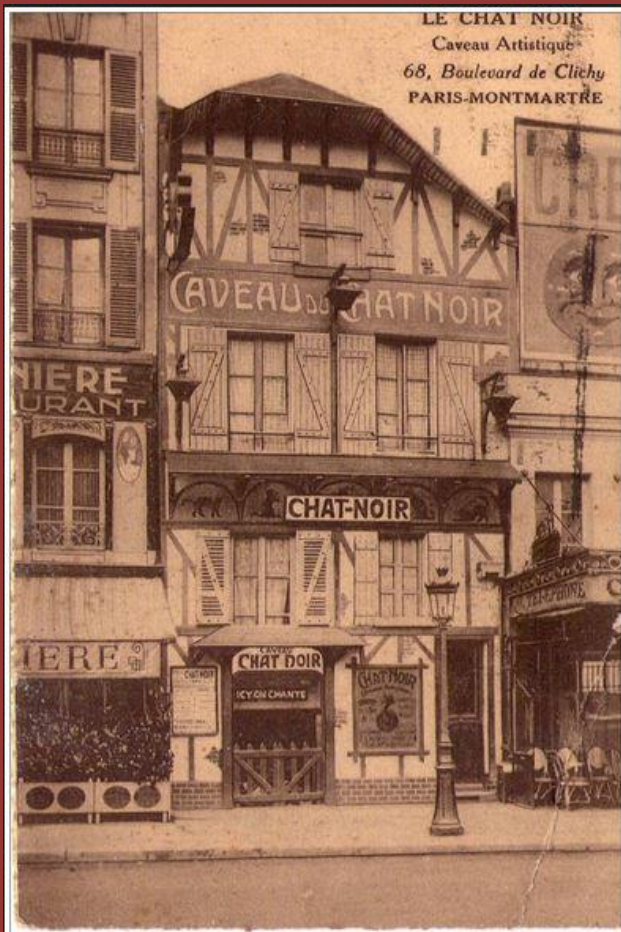
Надникнете вътре...

Ще останете изненадани от мен, когато ме посетите в историческия Склад за провизии в Майнц. Аз съм всичко друго, само не и клише за пращен архив. Въпреки невръстната си възраст съм класика, ако мога да се изразя така. Позволявам си да се разгърна на повече от хиляда квадратни метра с почти музейна елегантност. Заради вас, разбира се! В крайна сметка изпълнявам задача. В интерес на обществената култура.

Съхранявам цял жанр, своеобразна форма на изкуство, така да се каже. Моят създател ме вписа като „Документален център на немско-езичната сатира“. Веднага след пристигането си в Майнц през 1961 г. той ме нарече гордо „Германски кабаретен архив“.

Оттогава моите служители се грижат за различните изразни форми на сатирата по

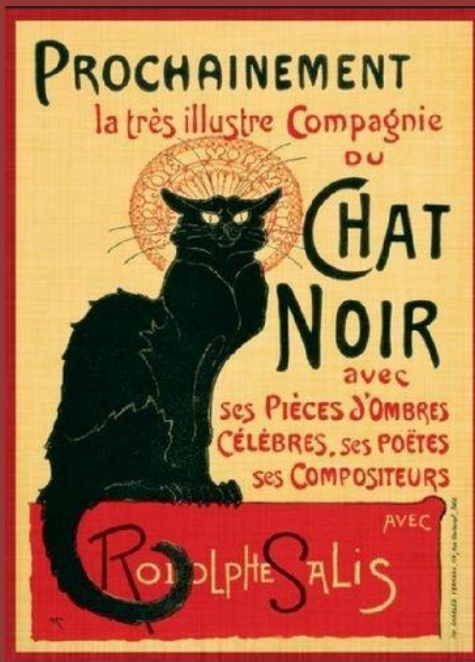
света. Затова толкова често ни гостуват посетители от чужбина. Неотдавна при мен пристигна студентка от Москва, която за дипломната си работа се нуждаеше от материали от двадесетте години на миналия век. Японска професорка пък се интересуваше от кабаретния театър в изгнание. Една докторантка от университета „Йейл“ прекара девет месеца из дебрите на архива в търсене на информация за ролята на бродещия музикант през Средновековието като предшественик на песнописеца, създаващ политически текстове. Големият интерес към моите съкровища личи от редовните запитвания, пристигащи от цял свят. Ето защо от началото на двадесет и първи век до днес организирах над сто и шестдесет изложби. В седем европейски страни. Сред тях – Франция. В германското общечитие „Хайнрих Хайне“ в Студентския град на Париж: „СВЕТЪТ Е КАБАРЕ! Дебютът на литературното кабаре в Германия и

Франция“. Последваха Монпелие, Тулуза, Лион, Дижон. В немскоезичното пространство пожънахме успехи от Алцай до Цюрих със „100 ГОДИНИ КАБАРЕ“. Ясен пример за това, което представявам: жанра! Неговите изразни форми.

Тяхната история. В моя архив става дума за хората на изкуството. И най-вече за политическо-литературното кабаре като изкуство, насочено към демокрацията и свободата. За неговите автори. За историите на техния живот. Нерядко това са истории на страданието. За значението, което им отдават хората през годините. За публиката на Бел епок. По времето на Германската империя. Между зараждането и цензурата. Между Първата и Втората световна война. Между демокрацията и диктатурата, милитаризма и фашизма. Става дума за изкуството на оцеляването. Във вътрешно и външно изгнание. Между два стила и между два стола. Става дума за нашата култура. За промените в нея. За образованието. Естествено, става дума и за смях. Днес и преди. За надсмиването над самите нас и над другите. Става дума за

топографията на шегата и за нейния език в хода на времето. Както става дума и за хумора и поезията на човешкото и твърде човешкото. За абсурдното и конкретното. От самото начало. И за любовта! Колекционирането, впрочем, също е израз на любов, твърди американският философ Джордж Стайнър.

Смесицата от разнообразни сценични изкуства, каквато е кабарето, съществува формално едва от края на деветнадесети век. Тази смесица е обединена в красивото френско понятие cabaret. Под него, от една страна, се разбира „неголяма кръчма“, тоест то носи в себе си чертите на интимното. От друга страна, то обозначава и плато за предястия, за ордъоври, подредени ветрилообразно. Пластините на ветрилото символизират отделните сценични дисциплини: музика, театър, рецитал, танц, скеч, дори

рисуване. По примера на неколцина свои предшественици като „Кабарето на убийците“, в което се изпълнявали основно балади за убийци, в една есенна вечер на 1881 г. в своята кръчма “Черната котка“ в Монмартр Родолф Сали, по професия художник, се покачил на една бъчва и започнал да декламира пред развеселената си и заможна публика произведенията на отделни артисти. Така се зародило онова, което светът и до днес познава като критично литературно кабаре!

Баща на така нареченото „артистично кабаре“, Сали изпреварил своите колеги и като конферансие. Той бил, така да се каже, сосът в средното отделение на платото с ордъоври. Бил прочут с обявленията си – понякога обидни, агресивни като последващите ги шансони. Ала тъкмо това привличало интелектуалната публика на Париж. Скоро литературният елит изкачил Свещения хълм. Последвали го политици и аристократи. Тук идвали например Виктор Юго и Емил Зола, италианският борец за свобода Джузепе Гарибалди, принц Жером Бонапарт, праплеменник на големия Наполеон и племенник на Наполеон III. На сцената излизали много талантливи певци, композитори и оратори, които в по-голямата си

Soldatensender Belgrad

част добили известност. Пример за това са Аристид Брюан и Ивет Жилбер – първата прочута рецитаторка във френското кабаре. Нейният мъжки еквивалент Аристид продължил кариерата си в своя локал „Дървената свирка“, където изпълнявал социалнокритични шансони, насочени срещу двойствения морал на имотната буржоазия, като благодарение на плаката на Анри дьо Тулуз-Лотрек името му се знае и до днес. Неотдавна два плаката на „Черната котка“ от 1895 г. намериха своя нов дом във витрината ми редом до други плакати, почти двадесет хиляди екземпляра от всички епохи на двадесети век. По тяхно време у част от населението се зародило

голямо желание за изкуство и култура. Предпочитано средство, особено за бохемите, било кабарето. Писателят Ото Юлиус Бирбаум пропагандира:

“Нека възраждането на всички изкуства и на живота започне от долнопробното вариете! С танц ще възвестим една нова култура! На сцената ще сътворим свръхчовека! Ще прекатурим този глупав свят!“ И е вярвал в думите си! Уви, сътворихме един съвсем различен свят. Въпреки това в първите години на двадесети век се появило нещо ново! Били времена на пробуждане, на предчувствие за промяна: човекът като захвърлено във времето същество. Светът като кабаре! И тази нова форма на изкуство като Ар нуво довела до възникването на цяло движение, дошла на мода, станала en vogue, превърнала се във вълна, която скоро заляла и столицата на Райха. Там на 18 януари 1901 г., на

тридесетия юбилей от създаването на Райха, консервативният барон Ернст фон Волцоген пожънал успехи със своето „Свръхкабаре“. В архива могат да се намерят вътрешните правила на кабарето.

Скоро след това на мюнхенска сцена се качили „Единадесетимата палачи“ – първото политическо кабаре на Германия. С единадесеторката работел Франк Ведекинд, а също и Марк Анри, който пристигнал от Париж. Така моите най-близки предшественици по майчина линия идват от Франция, а по бащина – от Германския Райх. Оплетени по европейски като някогашната аристокрация... Нещата поели рязко нагоре! Само през 1901 г. покрай Шпрее възникнали четиридесет заведения с

кабаретно-литературна програма. Във Виена отворили врати „При добрия Августин“, „Нощна светлина“ и „Прилепът“. Фрида Стриндберг, чието първо дете било от Аугуст Стриндберг, а второто – от Франк Ведекинд, основала първото кабаре в Лондон. В Барселона вече съществували „Четири кетки“. В Краков, Варшава, Будапеща, Санкт Петербург, та чак до Москва се появявали кабарета по подобие на тези във Франция и в Германския Райх. Там, където липсвали

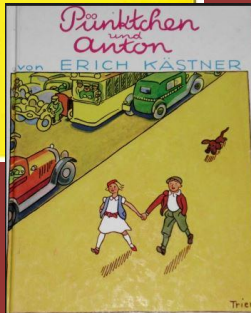

търговски нюх и доза късмет, бързо се стигало до фалити. Устремът обаче не умираше. Поне в началото. Характерно за младата форма на изкуство както едно време в Париж станало кръчмарското кабаре – сцена на голиардите или

странстващите поети. С него се материализирала мечтата на бохемите артисти да представят произведенията си свободно и встрани от утвърдената среда. Публиката била очарована от непосредственото общуване на сцената: театърът сервира на зрителя продукт, докато в кабаре то публиката била пряк участник! Артистите рядко получавали хонорари. На мнозинството се плащало в натура. Понякога се събирали пари от публиката. Като говорим за стиховете на странстващите поети: техните корени се простират далеч назад в Средновековието, в морално-сатиричната поезия,

Новите
и за мига.

Ръководен от извънредно умела директорка, която притежавала и гениален търговски нюх: Кати Кобус постигна симбиоза между изкуството и търговията. „Симплицисимус“, познат и като „Симпъл“, просъществувал шестдесет и пет години, от 1903 до 1968 г. – живот, с който могат да се похвалят малко германски кабаретни сцени. И кой, мислите, се отбивал там преди Първата световна война? Всичко живо, целият мюнхенски елит! Туристи, дошли отвъд океана, Уелският принц. Българският цар Фердинанд. Белгийският крал! Промислени магнати, заможни аристократи. Вилхелм Фойгт, общарят, който направил кариера като „капитана от Кьопеник“, се изявявал в „Симпъл“ за пари и продавал автографи. Ханс Бьотихер – и той. Първоначално редовен посетител, впоследствие станал известен като Йоахим Рингелнац.

За петдесетата ми годишнина една възрастна дама ми подари „Златна книга на „Катакомбата“. Отдавна починалият ѝ съпруг Тибор Кашич основал това кабаре в Берлин през 1929 г. заедно с Вернер Финк. Превъзходният ѝ подарък съдържа шеговитата реплика на Йоахим Рингелнац редом с оригинални илюстрации на Валтер Трир, който е изрисувал и книгите на Ерих Кестнер. Автографи и изказвания на Ханс Алберс и Карл Цукмайер, Клаус и Хайнрих Ман, Валтер Хазенклевер и Георг Грос, Макс Райнхарт, Ерих Мюзам, Густав Грюндгенс, Луиджи Пирандело и Ервин Пикатор, Алфред Дъоблин и Рихард Хюлзенбек.

Хюлзенбек открил дадаистката формула на кабаре то: „Дадаизмът е кабаре то на света, както и светът – това кабаре – е дадаизмът“. В кабаре „Волтер“ в Цюрих Хюго Бал изобретил въпросната литературна форма като провокация към безразличието

в любовните и в пияческите песни на така наречените „архипоети“. Още в първата си програмна книжка кабаре то на Ханс Дитер Хюш „Арче Нова“ отдало почит на Кьолнския архипоет с една от неговите песни от дванадесети век. Най-значимата колекция, съдържаща приблизително триста песни, открити през 1803 г. в манастира в Бенедиктбойрен и наречени „Песните от Бойрен“, добила световна слава с поставянето на „Кармина Бурана“. Поезията на странстващите поети като екстравагантна оратория. Тя добила непреходност благодарение на грандиозната музика на Карл Орф.

Друго явление, характерно за този период, били самите бохеми артисти. сцени за кабаре то изкуство заживели от Дългосрочен успех отбелязал единствено мюнхенският „Симплицисимус“.

на буржоазния свят към ужаса на Голямата война. След 1918 г. като превъзходни кабаретни автори се отличили Курт Тухолски и Валтер Меринг, летописци на една изоставена република, говорители на бойната сатира, които редом с това пишели поетични и неустоимо комични текстове за забава на публиката. На Берт Брехт кабарето служело за двигател при формулиране на теорията за епичния театър. С куплетите на Ото Ройтер, шансоните на Фридрих Холендер и Рудолф Нелсон, изпълнени от звезди като Клер Валдоф и Марлене Дитрих, кабарето – най-вече берлинското – се качило на вариететната сцена. В Мюнхен в лицето на Карл Валентин то представило по един абсурден и близък до простолюдието начин трагичния комик без корени. През 1932 г., само година преди Хитлер да дойде на власт, Вернер Финк се усмихвал смутено на сцената и се взирал напред в бъдещето. Представял си какво ще се случи, ако нацистите завземат управлението, и пророкувал: „През първите седмици на Третия райх ще се проведат паради. Ако дъжд, градушка или сняг попречат на тези паради, всички евреи в околността ще бъдат разстреляни“. Впоследствие се оказало, че тази привидна поанта съвсем не е оповестява завършека.

Когато нацистите дошли на власт, Финк се опитал да изрази съпротивата си чрез средствата на вица. Стотици кабаретни артисти и сатирици изкарвали Хилядагодишния райх в концлагерите. Нека обаче си спомним и за артистите, които току пред моите порти – на площад „Романо Гуардини“ в Майнц – бяха отличени със сатирична звезда: Ерих Мюзам, Фриц Грюнбаум и Курт Герон. Загинали в Ораниенбург, Дахау и Аушвиц.

След 8 май 1945 г. кабарето преживява истинско възраждане. Тонът на „Тризония“ е гордо-меланхоличен: „Ура, живи сме още“. В дюселдорфската „Комедийка“ кабарето задава нови политическо-литературни мащаби, Ерих Кестнер отново хваща писалката в Мюнхен, а „Островитяни“ на Гюнтер Нойман зазвучава по берлинското

Радио на американския сектор наред Студената война. С Волфганг Нойс кабарето набива във всегерманското съзнание последствията от изтласкването и от годините на икономическото чудо, а с Мюнхенското дружество за смях и стрелба и берлинските „Бодливи свинчета“ то отбелязва една телевизионна Нова година. Така кабарето се превръща в понятие, познато сред широката публика. Телевизията от онова време издига политическото кабаре.

В ГДР в продължение на десетилетия кабарето къде безпроблемно, къде не толкова гладко се нагажда към реално съществуващата цензура. Убедено във висшата кауза на социализма. Отделна глава заслужава колекцията от документи за историята на кабарето в ГДР, която вече има покрив над главата си: замъка в Бернбург на Зале.

През шестдесетте години западното кабаре изпълнява Франц-Йозеф Дегенхарт, докато демонстрира срещу похода на неонацистите; то навлиза в седемдесетте с

агитации за извънпарламентарна опозиция, а накрая чрез “Хагенбух“ на Ханс Дитер Хюш обявява всичко и всичко за болни и полудели.

През осемдесетте години кабарето вълнува младата и спонтанна алтернативна сцена с „Трите торнада“, чрез Томас Фрайтаг то пародира неуморно канцлера Кол, откривател на реалната сатира „в тази наша страна“, прави дисекция на менталните корени чрез Герхард Полт, с помощта на Рихард Роглер потапя духовно-моралистичната свобода в цинизъм, а с развитието на частните телевизии предефинира пазарната си стойност. Оттогава се наблюдава лутане между кабарето и комедията, между политическа ангажираност и изразено комерсиалната насоченост, между германските кабаретни сцени и големите арени. „Шегата, сатирата, иронията и по-дълбокото значение“, които в началото са опитали да преобърнат отношенията, сто години по-късно все повече се подчиняват на законите на занимателната индустрия. Страната не е същата. Парадигмите са се сменили навсякъде. Но това важи за всяка епоха. Дори основните закони не спазват обещанията си. Всичко има начална точка, ход, край. Включително културна история, каквато имам честта да документирам в случая с кабарето. Така че: Добре сте дошли! Bienvenue! Welcome! Надникнете вътре. Отделете време. Посетете ме. Надявам се да се видим някой ден!

Вашият Германски кабаретен архив